

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมา

สำนักงานสถิติแห่งชาติ ได้จัดทำการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือนตั้งแต่ปี 2500 โดยจัดทำทุก 5 ปี แต่เนื่องจากสภาพทางเศรษฐกิจของประเทศมีการขยายตัวอย่างรวดเร็ว และสภาพทางสังคมมีการเปลี่ยนแปลง จึงได้กำหนดให้ทำการสำรวจทุก 2 ปี ตั้งแต่ปี 2530 และจัดทำทุกปีตั้งแต่ปี 2549 เป็นต้นไป การสำรวจที่จัดทำในครั้งนี้เป็น การสำรวจครั้งที่ 19

1.2 วัตถุประสงค์

วัตถุประสงค์ของการสำรวจ เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลที่สำคัญด้านเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน เช่น รายได้ ค่าใช้จ่าย ภาวะหนี้สิน ทรัพย์สิน โครงสร้างของสมาชิกในครัวเรือน ลักษณะที่อยู่อาศัย การย้ายถิ่น และการส่งเงิน ตลอดจนการได้รับสวัสดิการ/ความช่วยเหลือจากรัฐ และใช้บริการของภาครัฐ เป็นต้น

1.3 ขอบข่ายและกลุ่มรวม

การสำรวจนี้ครอบคลุมครัวเรือนส่วนบุคคลในทุกจังหวัดทั่วประเทศ ทั้งที่อยู่ในเขตเทศบาลและนอกเขตเทศบาล (ยกเว้น ครัวเรือนทูต ผู้แทนต่างประเทศ และผู้อยู่อาศัยในประเทศไทยชั่วคราว)

1.4 เวลาอ้างอิง

1) ในรอบ 12 เดือนที่แล้ว

หมายถึง ระยะเวลานับจากเดือนก่อนเดือนสัมภาษณ์ย้อนหลังไป 12 เดือน เช่น เดือนที่สัมภาษณ์ คือกุมภาพันธ์ 2550 ในรอบ 12 เดือนที่แล้ว คือ “กุมภาพันธ์ 2549 – มกราคม 2550”

ใช้สัมภาษณ์ข้อมูลรายได้ของครัวเรือน และค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับสินค้าและบริการที่ไม่ได้เกิดขึ้นบ่อย ๆ แล้วนำมาเฉลี่ยเป็นค่าใช้จ่ายต่อเดือน

2) เดือนที่แล้ว

หมายถึง เดือนตามปฏิทินก่อนเดือนสัมภาษณ์ เช่น ไปสัมภาษณ์เดือนกุมภาพันธ์ 2550 เดือนที่แล้ว คือ “1 – 31 มกราคม 2550”

ใช้สัมภาษณ์ข้อมูลรายได้ของครัวเรือน และค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับสินค้าและบริการที่มีการใช้จ่ายเป็นประจำ

3) สัปดาห์ที่แล้ว

หมายถึง สัปดาห์ตามปฏิทินก่อนสัปดาห์สัมภาษณ์ เช่น ไปสัมภาษณ์สัปดาห์ที่ 2 สัปดาห์ที่แล้ว คือ สัปดาห์ที่ 1 (วันจันทร์ – วันอาทิตย์)

ใช้สัมภาษณ์ข้อมูลค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับอาหาร เครื่องดื่มและยาสูบ

1.5 รายการข้อมูลที่เก็บรวบรวม

1) แบบสำรวจสมาชิกและการใช้จ่ายของครัวเรือน มีรายการข้อมูล ดังต่อไปนี้

ตอนที่ 1 สมาชิกของครัวเรือน

ตอนที่ 2 ลักษณะที่อยู่อาศัย

ตอนที่ 3 ค่าใช้จ่ายสินค้าและบริการ

ตอนที่ 4 ค่าใช้จ่ายอาหาร เครื่องดื่ม

และยาสูบ

2) แบบสำรวจรายได้ของครัวเรือน มีรายการข้อมูล ดังต่อไปนี้

ตอนที่ 1 รายได้จากการทำงานโดยได้รับ

ค่าจ้างและเงินเดือน

ตอนที่ 2 รายได้จากการประกอบธุรกิจ
อุตสาหกรรม หรือวิชาชีพที่
ไม่ใช่งานเกษตร

ตอนที่ 3 รายได้จากการประกอบการเกษตร

ตอนที่ 4 รายได้จากแหล่งอื่นๆ ที่ไม่ใช่
จากการทำงาน

ตอนที่ 5 ทรัพย์สินและหนี้สินของ
ครัวเรือน

ตอนที่ 6 การย้ายถิ่นและการส่งเงิน

1.6 คำจำกัดความ

1. สถานภาพการทำงาน

หมายถึง สถานะของบุคคลในการทำงาน
ในเชิงเศรษฐกิจทุกประเภท ได้แก่

1) นายจ้าง

หมายถึง ผู้ประกอบธุรกิจของตนเอง^{1/}
(อาจมี “หุ้นส่วน” หรือไม่ได้) เพื่อหวังผลกำไร
หรือส่วนแบ่ง และได้จ้างบุคคลตั้งแต่ 1 คนขึ้นไป
มาทำงานให้ธุรกิจในฐานะ “ลูกจ้าง” โดยเป็นการ
จ้างงานบนพื้นฐานของความต่อเนื่อง

2) ทำธุรกิจส่วนตัวโดยไม่มีลูกจ้าง

หมายถึง ผู้ประกอบธุรกิจของตนเอง^{1/}
(อาจมี “หุ้นส่วน” หรือไม่ได้) เพื่อหวังผลกำไรหรือ
ส่วนแบ่ง และไม่มีลูกจ้าง “ลูกจ้าง” (ที่เป็นการจ้าง
งานบนพื้นฐานของความต่อเนื่อง) แต่อาจมีสมาชิก
ในครัวเรือนหรือผู้ฝึกงานมาช่วยทำงานโดยไม่ได้รับ
ค่าจ้างหรือค่าตอบแทนในลักษณะการจ้างทำงาน

3) ช่วยธุรกิจครัวเรือนโดยไม่ได้รับค่าจ้าง

หมายถึง ผู้ที่ช่วยทำธุรกิจหรือการเกษตร
ของสมาชิกในครัวเรือนเป็นประจำ โดยไม่ได้รับค่าจ้าง
และไม่ได้อยู่ในฐานะ “หุ้นส่วน” หรืออาจจะได้รับ
ค่าตอบแทนบ้างแต่ไม่ใช่ลักษณะของการจ้างทำงาน

4) ลูกจ้าง

หมายถึง ผู้ที่ทำงานโดยได้รับค่าจ้าง ที่
เป็นการจ้างงานบนพื้นฐานของความต่อเนื่อง ไม่มี
อำนาจในการตัดสินใจในการดำเนินงาน ค่าจ้างที่ได้รับ
อาจเป็นรายเดือน รายวัน รายชั่วโมง รายชิ้น หรือ
เหมาจ่าย ซึ่งอาจจะเป็นตัวเงิน หรือสิ่งของก็ได้

5) การรวมกลุ่ม

หมายถึง กลุ่มคนที่มาร่วมกันทำงานใน
เชิงเศรษฐกิจ (ผลิตสินค้าและบริการ) โดยสมาชิก
แต่ละคนมีส่วนร่วมเท่าเทียมกันในการตัดสินใจดำเนินการ
ทุกขั้นตอน ตลอดจนการแบ่งรายได้ให้แก่สมาชิกตามที่
ตกลงกัน การรวมกลุ่มดังกล่าวอาจจะมีการ “จดทะเบียน
จัดตั้งในรูปนิติบุคคล” หรือไม่ก็ได้

การรวมกลุ่มอาจดำเนินการโดยใช้
แรงงานของสมาชิกทุกคน หรือจ้างสมาชิกบางคน
หรือผู้อื่นก็ได้ (ผู้ที่รับจ้างดังกล่าวไม่ว่าจะเป็นสมาชิก
หรือผู้อื่น ถือว่าเป็น “ลูกจ้าง” ของกิจการ)

เช่น การรวมกลุ่มเพื่อทำการเกษตร
(การปลูกไม้ดอกไม้ประดับ การเพาะเลี้ยงกบ ฯลฯ)

การแปรรูปผลผลิตทางการเกษตร
(การทำกะปิ น้ำปลา ข้าวเกรียบ ฯลฯ)

และการทำผลิตภัณฑ์หัตถกรรม
พื้นบ้าน (การทอผ้า เครื่องจักสานต่าง ๆ ฯลฯ) เป็นต้น

2. รายได้ของครัวเรือน

หมายถึง “เงินหรือสิ่งของ” ที่ครัวเรือน
ได้รับมาจากการทำงานหรือผลิตเอง หรือจากทรัพย์สิน
หรือได้รับความช่วยเหลือจากผู้อื่น

1/ ผู้ประกอบธุรกิจของตนเอง : คือ ผู้ที่มีอำนาจในการตัดสินใจในการดำเนินงาน และมีความเสี่ยงทางเศรษฐกิจ (ค่าตอบแทนขึ้นอยู่กับผลกำไรของงานที่ทำ)

1) รายได้ประจำ ได้แก่

(1) รายได้ที่เกิดจากการทำงานหรือผลิตเอง

- ค่าจ้างและเงินเดือน (รวมค่าตอบแทนอื่นๆ ที่ได้จากการทำงาน) (ก่อนหักภาษี/เงินสมทบกองทุนสำรองเลี้ยงชีพ/เงินประกันสังคม ฯลฯ)
- รายได้จากการประกอบธุรกิจอุตสาหกรรม วิชาชีพ (ที่ไม่ใช่การเกษตร) (รายรับเบื้องต้น บวก มูลค่าสินค้า/บริการของธุรกิจที่นำมาอุปโภคบริโภคในครัวเรือน ลบ ค่าใช้จ่ายในการดำเนินการ)
- รายได้จากการประกอบการเกษตร (มูลค่าผลผลิตการเกษตรทั้งหมด ลบ ค่าใช้จ่ายในการดำเนินการ)

(2) รายได้จากแหล่งอื่นๆ ที่ไม่ใช่จากการทำงาน

- เงินบำเหน็จ / บำนาญ เงินประโยชน์ทดแทนต่างๆ (เกิดอุบัติเหตุ/การเจ็บป่วยจากการทำงาน)
- เงินชดเชยการออกจากงาน
- เงินและสิ่งของที่ได้รับความช่วยเหลือจากบุคคลนอกครัวเรือน/รัฐ/องค์กรต่างๆ
- รายได้จากทรัพย์สิน เช่น ค่าเช่าที่ดิน บ้าน ค่าลิขสิทธิ์ และสิทธิบัตร ดอกเบี้ย
- การลงทุน (ที่ไม่ได้มีส่วนร่วม

ในการดำเนินงาน) เช่น การซื้อ/ขายหุ้น การลงทุนแล้วได้รับเงินปันผล ฯลฯ

รวม (ประเมิน) ค่าเช่าบ้านที่ครัวเรือนเป็นเจ้าของและอยู่เอง หรือที่อยู่อาศัยที่บุคคลอื่นให้อยู่ฟรี

2) รายได้ไม่ประจำ ได้แก่ เงินที่ได้รับ

เป็นเงินรางวัล เงินถูกสลากกินแบ่ง เงินมรดก ของขวัญเงินได้จากการประกันสุขภาพ อุบัติเหตุ ไฟไหม้หรือค่านายหน้า (ในกรณีที่ไม่ได้ประกอบเป็นธุรกิจ)

3. ค่าใช้จ่ายของครัวเรือน

หมายถึง การใช้จ่ายเกี่ยวกับ “สิ่งของหรือการบริการด้านต่างๆ” ที่จำเป็นต่อการครองชีพที่ครัวเรือนต้องซื้อ/จ่ายด้วยเงิน หรือได้มาโดยไม่ได้ซื้อ/จ่าย (ผลิตเอง ได้รับความช่วยเหลือจากบุคคลอื่น/รัฐ เป็นสวัสดิการจากการทำงาน หรือเบิกได้จากนายจ้าง)

1) ค่าใช้จ่ายสินค้าและบริการ ได้แก่

(1) ค่าใช้จ่ายอุปโภคและบริโภคของครัวเรือน

- ที่อยู่อาศัย
- เครื่องแต่งบ้าน เครื่องใช้เบ็ดเตล็ด และการดำเนินการในครัวเรือน
- ค่าจ้างบุคคลที่ให้บริการแก่ครัวเรือน
- เสื้อผ้า เครื่องแต่งกาย รองเท้าของใช้/บริการส่วนบุคคล
- เวชภัณฑ์และค่ารักษาพยาบาล
- การเดินทางและการสื่อสาร
- การศึกษา
- การบันเทิง การอ่าน และกิจกรรมทางศาสนา

(2) ค่าใช้จ่ายไม่เกี่ยวกับอุปโภคบริโภค
ของครัวเรือน

- ภาษี (ทุกประเภท) ค่าบริการทางการเงิน ค่าปรับทางกฎหมาย
- ค่าสมาชิกกลุ่มอาชีพ
- เงิน/สิ่งของ ที่ส่งให้บุคคลนอกครัวเรือน
- เงินบริจาค เงินทำบุญ/ช่วยงาน
- เบี้ยประกันภัย/ทรัพย์สิน/ประกันชีวิต (ไม่ใช่ประเภทสะสมทรัพย์)
- ซื้อสลากกินแบ่ง/หวย การพนัน
- ดอกเบี้ยจ่าย/ดอกเบี้ยแชร์ และอื่น ๆ (ค่าขนย้ายบ้าน ฯลฯ)

2) ค่าใช้จ่ายอาหาร เครื่องดื่ม และยาสูบ ได้แก่ อาหารทุกประเภท (อาหารสด อาหารแห้ง อาหารสำเร็จรูป เครื่องปรุงรส ฯลฯ) เครื่องดื่ม (มี/ไม่มีแอลกอฮอล์) และยาสูบ (ยาเส้น ยาสูบ หมาก ยาน้ำคัต ฯลฯ)

4. สถานะทางเศรษฐกิจของครัวเรือน

ในการเสนอผลของการสำรวจ ได้จัดแบ่งครัวเรือนเป็นกลุ่มตามฐานะทางเศรษฐกิจและสังคม โดยพิจารณาจากแหล่งรายได้ส่วนใหญ่ของครัวเรือน สถานภาพการทำงาน ประเภทของกิจกรรมในเชิงเศรษฐกิจและอาชีพเป็นหลัก

ครัวเรือนตามสถานะทางเศรษฐกิจสังคมแบ่งเป็น

10 กลุ่ม คือ

- 1) ผู้ถือครองทำการเกษตร การปลูกพืช การเลี้ยงสัตว์ และการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ ซึ่งที่ดินส่วนใหญ่เป็นของตนเอง
- 2) ผู้ถือครองทำการเกษตร การปลูกพืช การเลี้ยงสัตว์ และการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ ซึ่งที่ดินส่วนใหญ่เช่าผู้อื่น/ที่สาธารณะ/ที่อื่นๆ
- 3) ผู้ทำการประมง ป่าไม้ ลำสัตว์ หาชของป่า และบริการทางการเกษตร
- 4) ผู้ดำเนินธุรกิจของตนเองที่ไม่ใช่การเกษตร
- 5) ผู้ปฏิบัติงานวิชาชีพ นักวิชาการ และนักบริหารที่รับจ้าง
- 6) คนงานเกษตร
- 7) คนงานทั่วไป
- 8) เสมียนพนักงาน พนักงานขายและให้บริการ
- 9) ผู้ปฏิบัติงานในกระบวนการผลิต
- 10) ผู้ไม่ได้ปฏิบัติงานในเชิงเศรษฐกิจ (เช่น บำเหน็จ บำนาญ เงินช่วยเหลือ รายได้จากทรัพย์สิน)